

Lausunto maakuntaohjelman luonnoksesta

Maakuntaohjelma perustuu maakuntasuunnitelman päämääriin ja tuo esille lähivuosien toimenpiteet. Asetettujen tavoitteiden edistämiseksi on arvioitu maakunnan nykytilaa ja valittu neljä toimintalinjaa: yritystoiminta, osaaminen, palvelut ja vetovoima. Luonnoksesta puuttuu vielä rahoitustaulukko ja tämä tekee lausunnon antamisen vaikeaksi – eri hankkeiden priorisointi jää osittain ilmaan.

Tavoitteet

Maakuntaohjelman päätavoitteiksi on nostettu muuttovoitto ja vahvistuva aluetalous (s. 16). Nämä ovat hyviä tavoitteita, mutta maakuntasuunnitelmassa on muitakin tärkeitä tavoitteita, jotka liittyvät muun muassa lapsiperheiden ja nuorten työmahdollisuuksiin ja viihtymiseen, ympäristöön, kulttuuriin sekä sujuvaan arkeen. Nämäkin olisivat ansainneet päätavoiteaseman. Jatkossa nostetaan kyllä aivan oikein esille nuorten ja lapsiperheiden työpaikat, virikkeellinen ympäristö sekä sujuva arki. (s. 17)

Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma kuitataan lyhyesti ja osin vääristellen sivuilla 12 ja 43. Kokonaisuohjelmassa on "elinkeinopoliittisten toimenpiteiden" ohella tuotu esille suuri määrä palveluihin, asumiseen, kulttuuriin, liikkumiseen ja kolmanteen sektoriin liittyviä asioita. Elinkeinopoliittikka on tärkeä, mutta ei ensisijainen. Myös muut alueen vetovoimaan ja imagoon liittyvät toimenpiteet ovat tärkeitä. Ne vaikuttavat esimerkiksi siihen, millä perusteilla nuoret valitsevat asuinpaikan ja myös kun yrittäjät valitsevat paikkakuntaa. Maaseudulle tulee jo etätyöntekijöitä ja pieniä ns. footloose-yrityksiä, jotka siis eivät ole sidottuja tiettyyn paikkaan.

Asumisrakenne

Maakunnan nykytilan analyysissä todetaan vähän mystisesti, että kauttaaltaan asuttu "maakunta tiivistyy" (s. 5). Mielestämme maaseutuasuminen tulisi nähdä voimavarana eikä taakkana. Viime vuoden tonttibarometrin katsauksessa todettiin että *"...rakennuslupien määrä tippui Mikkelissäkin huippuvuodesta 2007 [vuoteen 2008] noin 40 prosenttia. Keskusten ulkopuolella haja-asutusalueilla rakentamisvauhti on sen sijaan ollut tasaisen vilkasta koko 2000-luvun. Uusille omakotitaloille myönnetään haja-asutusalueilla noin 100–150 rakennuslupaa vuodessa. Vuonna 2008 miltei puolet maakunnan kaikista uusista asuinrakennuksista nousi haja-asutusalueille."* Maakuntaan rakennetaan myös joka vuosi satoja loma-asuntoja. Maakunta ei todellakaan "tiivistyy", ja jos tulomuuttoa halutaan edistää, niin tonttitarjonnan pitää olla mahdollisimman monipuolista ja palveluverkon mahdollisimman kattava. Asumisen "ohjaaminen" (s. 5, kappale 5) keskuksiin ei tule onnistumaan, vaan se tarkoittaa, että osa muuttajista ohjautuu muihin maakuntiin ja Etelä-Savo autioituu.

Ympäristökään ei hyödy asutuksen keskittämisestä. Yhteiskuntarakenneratkaisuilla voitaisiin ehkä hieman vähentää liikennettä, mutta samalla muuta asumisen ekologisuutta menetettäisiin. Uusiutuvat resurssit ovat hajallaan – maaseutuasuminen antaa hyvät mahdollisuudet omavaraiseen elämäntapaan ja mielekkäisiin harrastuksiin. Myös maaseutumatkailu voidaan järjestää ympäristöystävällisesti.

Toimintalinja 1. Menestyvä yritystoiminta

Nykyisten yritysten toimintaedellytysten varmistaminen on hyvä tavoite, samoin se, että kehitetään laajasti koko yrityskehitystä avaintuotantoalojen lisäksi. Myös ekotehokkuuden korostaminen on hyvä asia, esimerkiksi uusiutuviin energiavaroihin perustuva tuotanto (s.23).

Uusiutuvan energian tuotantoa voisi vielä enemmän painottaa. Jos maassamme valitaan hajautetun energijärjestelmän edistäminen ilmastomuutoksen torjunnan välineeksi, niin sillä voisi olla suorastaan ratkaiseva merkitys metsäisessä Etelä-Savossa.

Palvelusektorin merkitys kasvaa

Palveluyrittämistä voisi korostaa enemmän (on kyllä mainittu muutama toimenpide sivuilla 23–24). Ohjelma on kovin tuotantokeskeinen, vaikka työllisyyden kannalta palvelusektorin merkitys kasvaa ja väestön ikääntyessä tulee kasvamaan edelleen. Myös kulttuuri /muut elämykset ja ympäristönhoito ovat yhä tärkeämpiä työllistäviä aloja maaseudulla.

Maaseutuyritykset

Suuri osa Etelä-Savon matkailun vetovoimasta tulee maaseudulta ja sen takia on tärkeää, että maatalousmaisemia hoidetaan ja maaseutupalveluista huolehditaan.

Kalastusta ja kalastusmatkailua voidaan kehittää. Itä-Suomen kalatalouden Leader-ryhmä on hyvä alku, mutta satsauksia tarvitaan varmaan enemmänkin.

Kasvuyritysten lisäksi tulisi tukea myös vakaita perheyrityksiä. Maaseutuyrityksillä ei aina ole mahdollisuuksia kasvaa, mutta jo oman perheen työllistäminen on arvokasta.

Yritysmuodot

Myös eri yritysmuodot tulisi huomioida. Erityisesti osuustoiminnasta maakunnassa on osaamista ja osuuskuntayrittäminen on työntekijöiden sitoutumisen ja viihtymisen kannalta myönteinen vaihtoehto.

Järjestöjen mahdollisuudet osallistua maakunnan kehittämiseen tulisi huomioida. Järjestöillä on hyvä paikallistuntemus ja ne voivat edistää työllisyyttä välittäjäorganisaatioina. Niin sanotun sopimuksellisuuden yksi idea on, että välittäjä kerää maaseudun pieniä työtehtäviä kokonaisuuksiksi niin, että henkilöt saavat täyden toimeentulon. Maaseudulla ja ehkä kaupungeissakin on sekä paljon tekemätöntä työtä esimerkiksi hoivatyötä ja ympäristönhoitoa, mutta samaan aikaan myös korkea työttömyys.

Toimintalinja 2. Osaamisrakenteet

On hyvä, että osaaminen on saanut ohjelmasta oman toimintalinjan. Maakuntaa voisikin kehittää oppimismahdollisuuksien maakuntana. Tämän pitäisi näkyä myös rahallisissa satsauksissa, nythän juuri koulutuksessa pyritään lähinnä säästämään.

Myös kansainvälisyyden korostaminen on hyvin esillä ohjelmassa. Kansainvälisyyttä pitää katsoa monipuolisesti. Suomen tärkeimmät vientimaat ovat Ruotsi, Englanti ja Saksa, mutta Etelä-Savolle myös Venäjän läheisyys luo mahdollisuuksia. (Oikaisu: Ruotsi oli tärkein vientimaa viimeksi vuonna 2004, Venäjä oli kärjessä vuosina 2005 ja 2008. Saksa oli kärkimaa vuosina 2006, 2007 ja 2009). Nuorten kansainvälistymisohjelmille pitää myös varata resursseja.

Myös perusopetuksen saatavuus ja pienten koulujen edut oppimisen kannalta pitäisi mainita. Kyläkoulujen turvaaminen olisi maakunnan etu ja sillä olisi ratkaiseva merkitys lapsiperheiden kiinnostuksen herättäjänä. Maakuntaohjelmaan pitäisi kirjata kuntien ohjenuoraksi, että kyläkouluja pitäisi pyrkiä säilyttämään. Säästöjä voidaan saada muutenkin kuin kouluja lakkauttamalla!

Toimintalinja 3. Hyvinvointipalvelut

Ohjelmassa nostetaan esille ennaltaehkäisevät hyvinvointipalvelut, koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto, kansalaisjärjestöjen osallistuminen sekä liikunta ja kulttuuri. (s. 31–31) Tämä on oikein, ja näihin kohteisiin pitää varata myös resursseja. Valitettavasti ne ovat toistaiseksi lähinnä olleet säästöjen kohteena. Onko siis todella tarkoitus muuttaa linjaa?

Ohjelmassa todetaan, että lapsiperheiden ja nuorten hyvinvointia tukevan ”palveluverkon tulee olla kattava” ja nämä palvelut – muun muassa perusopetus ja päivähoito – on luokiteltava lähipalveluksi. Tämä on erittäin hyvä tavoite: kylissä ja kaupunginosissa pitäisi olla lähikouluja ja niiden yhteydessä päivähoitopalveluja! Tämän voisi kirjoittaa selväsanaisesti kuntien ohjeeksi.

Nuorten palvelut

Lapset ja nuoret ovat edelleen huonosti esillä ohjelmassa. Tutkimusten mukaan meillä on harrastava ja aktiivinen nuoriso, mutta harrastusmahdollisuudet eivät ole parhaimmasta päästä verrattuna muihin maakuntiin. Pitäisi varmaan tehdä jotain. Nuoria kiinnostaisi esimerkiksi kansainvälinen yhteistyö, mutta se vaatii resursseja ja toimijoita jotka käynnistävät yhteistyöohjelmia. Maakunnan järjestöt ovat tänään aika heikkoja tällaisen lisävastuun kantamiseen.

Nuorille suunnatuista palveluista kipeimmin parannusta vaativat koululääkäri- ja mielenterveyspalvelut. Nämä tulisi ohjelmassa mainita erikseen.

Maakuntaan on laadittu **nuorisopoliittinen ohjelma** jota pitäisi käyttää hyväksi myös maakuntaohjelman pohjana.

Palvelujen saavutettavuus

Palvelujen kattavuus ja saavutettavuus on ohjelmassa esillä vain tavoitteena mutta ilman toimenpiteitä. Pitäisi lyödä kiinni kunnan velvollisuudet sekä avata uusia mahdollisuuksia sektoreiden välisellä yhteistyöllä sekä yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyöllä. Tämä olisi taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti parempi ratkaisu kuin palvelujen keskittäminen.

Vapaa-ajan asukkaat tulisi myös huomioida palvelujen tarvitsijoina. Loma-asukkaiden määrään kasvaa paljon nopeammin kuin mitä maaseudun kantaväestön määrä vähenee. Osan vuotta kylissä on enemmän asukkaita kuin koskaan ennen.

Tärkeää olisi kokoontumispaikkojen säilymisen turvaaminen maaseutukylissä. Tämä pitäisi mainita ohjelmassa. Ilman kokoontumispaikkoja on vaikea järjestää tilaisuuksia ja asukkaat sekä vapaa-ajan asukkaat jäävät vieraisiksi toisilleen.

Julkisen ja yksityisen palvelutuotannon kumppanuuksia (s. 34) on hyvä edistää. Samassa voisi mainita kolmannen sektorin (järjestöt ja yhteisöt) osallistuminen. Myös Green Care – toimintamallit saavat kylätoimijoiden tuen. Onko näille tarkoitus varata myös rahoitusta?

Kuntarakenteen uudistamisen (s. 34–35) yhteydessä voisi mainita mallin, jossa maaseutukunnat yhdistyvät vahvoiksi kokonaisuuksiksi. Yhdistymiset kaupunkeihin ovat usein johtaneet entisten kuntakeskusten palvelujen alasajoon. Entisten kuntakeskusten ja ympäröivän maaseudun kehittämistä tulisi jatkaa kuntaliitoksista huolimatta ja paikallisvaikuttamiselle olisi luotava uusia malleja. Kylä on jatkossa pienin päätöksentekoyksikkö.

Toimintalinja 4. Saavutettavuus ja vetovoima

Maakuntaohjelmaa on valmisteltu laajasti foorumeissa, mutta teksti ei kaikilta osin vastaa foorumien keskusteluita. Esimerkiksi sivulla 37 esitetään, että työ- ja vapaa-aikaympäristön kehittäminen sekä tonttitarjonta keskitettäisiin erityisesti taajamiin, vaikka tällainen linjaus melko yksimielisesti hylättiin foorumissa 4. Asuinympäristöä ja kuntien tonttitarjontaa haluttiin päinvastoin kehittää monipuolisesti myös maaseutualueilla – elävä taajama tarvitsee ympärilleen elävän maaseudun.

Kyläsuunnitelmien laatiminen ja tonttitarjonnan monipuolistaminen on mainittu, mutta ne tarvitsevat toteutuakseen täsmällisempiä toimenpiteitä ja työnjaon hahmottamista.

Järvi-Suomen kylät ry on toteuttanut maallemuuttohankkeen maakunnan kehittämisvarojen tuella. Tämän ja muiden tulomuuttohankkeiden kokemus on, että paitsi markkinointi, niin tärkeää on myös hyvien tonttien saaminen myyntiin. Tämä edellyttää, että kylissä nostatetaan sitä henkeä, että hyviä paikkoja pitää laittaa myyntiin. Ilman uudisrakentamista kylät eivät kehity.

Alemman tieverkon palvelutaso mainitaan sivulla 38. Tämä on kylien kannalta keskeinen asia, johon on myös varattava entistä huomattavasti enemmän varoja. Liian moni kylä on vielä huonojen ja routivien sorateiden takana.

Ohjelman toteuttaminen

Ohjelma, josta puuttuu tekijät ja työnjako jää auttamatta epämääräiseksi. Nykyisiin organisaatioihin tarvitaan muutoksia. Esimerkiksi Maakunnan yhteistyöryhmään (MYR) tulisi asettaa maaseutujaosto jotta maakuntahallintoon saataisiin maaseutupolitiikan toimija.

Kansalaisvaikuttaminen

Hyvät vaikuttamismahdollisuudet kunnissa, maakunnassa ja järjestöissä sitouttaa asukkaita maakuntaan, vaikuttaa maakunnan vetovoimaisuuteen sekä edistää asumisviihtyvyyttä. Kansalaisvaikuttaminen edellyttää, että meillä on toimiva kansalaisyhteiskunta järjestöineen, tapahtumineen, kokoontumistiloineen ja keskustelufoorumeineen. Toimiva paikallisyhteisö voi myös ottaa vastuuta laajemmin kuin aikaisemmin ja näin keventää laajaksi kasvanutta julkista sektoria.

Maakunnan nuoret kokevat, että heitä ei kuunnella. Nuorille on luotu paljon vaikuttamiskanavia, mutta nuorten kokemus on, että vaikuttaminen nuorisovaltuustoissa ja vastaavissa on näennäistä. Kyselyissä tulee esille, että nuoret kokevat väheksyntää, ja nämä kokemukset ovat sikäli vakavia, että ne luovat näköalattomuutta ja hällä väliä -asennetta. (Juvenian johtajan Katja Komosen alustukset maakuntaohjelman foorumi 4:ssä ja Jäskyn kyläpäivässä).

Ohjelman kirjoittaminen

Ohjelma vaatii toteutuakseen laajan sitoutumisen, mutta toimenpiteet on kirjattu kovin yleiselle tasolle.

Koukeroinen virkamieskieli – esimerkiksi paha substantiivitauti – vaikeuttaa ohjelman luettavuutta. Virkkeet kuten *”Tapahtumien tulevaisuuden kannalta keskeistä on niiden täysimääräinen hyödyntäminen matkailullisten sisältöjen luomisessa ja uusien tapahtumasesonkien vakiinnuttaminen mm. talvikauteen”* vaativat vielä kielenhuollon toimenpiteitä.

Ohjelmalle on tehty erillinen ympäristöarviointi. Myös ohjelman vaikutukset erityisesti maaseudulla pitäisi arvioida, kun rahoitustaulukko on valmis. Lisäksi pitäisi seurantamittareihin sisällyttää maaseutua erikseen koskevia mittareita.

Järvi-Suomen kylät ry, ohjelma käsitelty hallituksessa 13.1.2010

Henrik Hausen, kyläasiamies